

*Штука С. В.,
аспірантка*

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

АСПЕКТ ЕКУМЕНІЗМУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ЙОСИФА СЛІПОГО

Анотація. У статті на широкому фактологічному матеріалі аналізується історичний портрет патріарха Йосифа Сліпого, який із гідністю, винісши тортури тоталітарного режиму, відстоював і розбудовував греко-католицьку церкву. Митрополит це приклад як можна активною діяльністю зорганізувати та провести за собою все світове українство. Він підтримував ідею об'єднання церков київської традиції, щоб таким чином згуртувати націю в єдиній церкві. Ідея українського екуменізму була животворною у період пастирської діяльності Сліпого.

Ключові слова: Йосиф Сліпий, митрополит, екуменізм, унійний рух, екуменічна ідея.

Питання екуменізму не втрачає своєї актуальності. Ця ідея і сьогодні працює на користь національного й духовного відродження України. Вона знаходить підтримку як у церковних колах, так і серед широкої української громадськості. Ідея українського екуменізму була животворною у період пастирської діяльності митрополита Йосифа Сліпого. Це приклад, як можна активною діяльністю зорганізувати та провести за собою все світове українство. Він підтримував об'єднання церков київської традиції, щоб таким чином згуртувати націю в єдиній церкві

Науковці, що досліджують аспект екуменізму в діяльності Йосифа Сліпого, намагаються з'ясувати його феномен в українській історіографії. Варто відзначити ряд дослідників, які вивчали та розглядали це питання у своїх працях: Бистрицька Е. [1], Бойцун Л. [2], Кобрин М. [10], Дацько І. [9], Ходак І. [7], Сапеляк А. [6] та інші.

Мета статті — комплексно дослідити аспект екуменізму кризь призму діяльності Йосифа Сліпого. Окрім того, автор намагатиметься проаналізувати унійне питання в умовах підпілля ГКЦ. Даний аспект недостатньо висвітлений в сучасному науковому дискурсі та потребує ґрунтовного аналізу.

Початком екуменічної діяльності Йосифа Сліпого можна вважати час студіювання ще у Римі, в Григоріанському університеті, коли він побував на Велеградському з'їзді. Зокрема, з цього приводу була написана стаття «На Велеграді» (6-9 серпня 1922 р.). У доповіді митрополит згадав

про культ св. Кирила та Мефодія в Україні. Для вияву єдності християнської думки згодом до Риму були привезені мощі св. Кирила [9]. Конгреси на яких Сліпий і в подальшому брав активну участь, аж до Другої світової війни, стали великим чинником у визріванні нового бачення церкви східного обряду. Саме на таких міжнародних зустрічах українська церква одержувала слово для поглиблення і всебічного висвітлення екуменічного питання.

На четвертій унійній конференції в Пінську (7-9 вересня 1933 р.) Йосиф Сліпий виступає з доповіддю про візантійську традицію, як форму культури. Питання візантизму в цей період було суперечливим, передусім серед дослідників західної культури. Однак Сліпий передбачав власну проєкцію цього питання на майбутнє. Реферат з яким виступав духовник на конференції містив п'ять підрозділів: 1) розуміння візантизму; 2) складові чинники візантизму; 3) головні риси цієї культури; 4) дієвість візантійської культури; 5) візантизм як унійно-екуменічний чинник. Йосиф Сліпий намагався бути більш об'єктивним. Митрополит наголошував «тим, чим Рим був для Заходу, тим Візантія була для Сходу і слов'ян» [9].

У 1936 році у Львові було організовано з'їзд, присвячений 300-літтю київського митрополита Вельямина Рутського. Він мав на меті поглибити екуменічні студії. Йосиф Сліпий виступив з доповіддю на тему: «Погляд на з'єдинені та нез'єдинені Церкви Сходу і догматичні різниці між ними». Виступ базувався на глибокій шані та любові до східної церковної традиції, яку митрополит пропагував і серед вихованців Богословської академії.

Важливим етапом для розвитку ідеї екуменізму стало написання наукових праць та послань митрополита Сліпого. На думку Івана Дацька, особливої уваги заслуговує, написаний перед Другою світовою війною «Петроградський синод 1917 р.» — це першочергове джерело про те, як народжувалась помісна церква в лоні вселенської і католицької [9]. Саме на цьому з'їзді були присутні вісім російських священників. Цього історичного факту не можна викреслити зі сторінок історії.

Початок Другої світової війни вніс корективи в церковне життя Східної Галичини. У цей період була повністю відновлена організаційна

структура багатьох конфесій. На Західній Україні, крім пануючої греко-католицької церкви, розгорнула свою діяльність і Українська автокефальна православна церква. У жовтні 1939 р. було утворено екзархати, для поширення впливу ГКЦ на всій території Радянського Союзу. На Волині новопризначеним єпископом був М. Чарнецький, в Білорусії — А. Неманцевич, у Росії та Сибіру унійну місію виконував М. Чарнецький, а в Україні — Й. Сліпий. Усі священники мали намір шляхом проповідей та пастирського служіння втілити в життя наміри глави ГКЦ [7]. Така активна праця в напрямку єкуменічної діяльності дала деякі позитивні результати. Насамперед почали проводитися різноманітні церковні заходи серед населення. Один з них відбувся 1942 р. і стосувався тематики «Тиждень з'єднання церков» [4]. Проте через політичні обставини того часу не вдалося здійснити єкуменічний процес серед українських церков.

22 грудня 1939 року митрополит Андрей Шептицький висвячує отця Йосифа Сліпого на архієпископа-коадютора львівського, з правом наступництва. Розпочинається новий шлях поставленого владики. Великі надії в досягненні єкуменічної діяльності митрополит покладав на свого заступника Й. Сліпого. На думку А. Шептицького, той перебуваючи на посаді ректора Львівської духовної семінарії, мав насамперед розповсюджувати ідеї церковного єднання шляхом вивчення історії церкви, її прав та обрядів серед майбутніх священників. 1943 р. глава ГКЦ запропонував для досягнення поставленої мети створити Церковну археографічну комісію як місце для дослідження історії української церкви. До складу комісії були запрошені відомі представники богослов'я, чільне місце серед них займав і Й. Сліпий. Проте через військові дії Другої світової війни Церковна археографічна комісія так і не розпочала своєї діяльності [3, с. 187].

У 1944 році митрополит розпочав пошук духовних осіб, які б змогли розвивати не лише церковне життя, але й єкуменічну діяльність на всій території України. Незабаром цю місію зголосилися виконувати священнослужителі П. Процюк та Й. Кладочний [7, с. 728]. Прибувши до Києва, вони з дозволу державної влади утворили Греко-католицьку церкву. За визначенням сучасної дослідниці О. Сурмач заснована церква мала великий авторитет не лише серед католиків, а й православних та закріпила за собою парохіяльні будинки, школи, бібліотеку.

1 листопада 1944 р. не стало митрополита Андрея Шептицького. Не довго перебував і Йосиф Сліпий на митрополичому престолі, адже з приходом радянської влади на західноукраїнські

землі він та інші духівники греко-католицької церкви були заарештовані. Розпочався період перебування пастора ГКЦ у радянських таборах, яке тривало з 1946 по 1963 роки. Однак і тут він знайшов час для єкуменічної діяльності. Не раз брав участь в підпільних богослужіннях, спільно із православними священниками. Як подає у своїх споминах Франц Гробауер, що відбував покарання разом із ним, Йосиф Сліпий причащав усіх охочих, для цього використовував родзинки, що йому передавали [9, с. 13].

У таборах Йосифу Сліпому часто пропонували послухати атеїстичні лекції. Ніколи не відмовлявся, але завжди дивувався невігластву «фахівців», які доводили, що Бога немає. Відбуваючи примусові роботи, митрополит не припиняв виконувати на заслання пасторські обов'язки: приймав сповіді, висвячував у духовний сан, рятував в'язнів від гріха відчаю. «Головне — завжди зберігати рівновагу духу» — таким було його кредо.

Сам Сліпий назвав цей період «єкуменізм страждання», який в реальності можна бачити в концтаборах [11].

Після свого звільнення Йосиф Сліпий приїжджає до Риму і активно включається в роботу II Ватиканського собору. Зокрема, митрополиту було надано титул кардинала.

Основними засадами єкуменічної діяльності II Ватиканського собору, котрі прийняли греко-католики стало проголошення конституції «про Літургії», в якій зазначалося про впровадження живої мови під час літургії. Першим кроком було створення міжпархіальної літургійної комісії, яку очолив Іван Бучко. Стосовно єкуменізму на II Ватиканському соборі було прийнято декрет «Про єкуменізм» [5, с.106]. В даному документі знаходимо головні принципи ГКЦ відносно єкуменізму. Одна з частин даного документу «особливе положення східної церкви» найбільше значення має для греко-католиків. Рішення собору стосувалися і східних християн, котрі не належать до католицької церкви, зокрема було постановлено, що: «Східним християнам, які в добрій вірі живуть відлучені від Католицької Церкви, якщо вони добровільно просять, можна уділяти святі Тайни Сповіді, Євхаристії та Єлеопомазання» [10].

Останні тези Декрету «Про Східні Католицькі Церкви» містять і промовисте зауваження, що «...ці всі права встановлюються з уваги на теперішні умови, доки Католицька Церква та Східні відлучені Церкви не дійдуть до повноти єдності» [5, с. 108].

Свідченням та виявом єкуменічної позиції в ГКЦ стали послання Йосифа Сліпого. В одному із них «Про поєднання у Христі» від 3 червня 1976 року, він закликає до єдності і християн віри

евангельської, а також єговістів, зазначаючи, що серед даних християн є менше догматичної різниці і вона є не принциповою поряд з тим, що об'єднує всіх [6].

Наприкінці життя патріарх Йосиф Сліпий пише «Заповіт», в якому висловлює свої настанови українцям, щоб вони були єдині у змаганні, щодо здобуття незалежної України, будучи ревними християнами [10]. Своєрідною екуменічною проекцією є викладене в заповіді побажання бути похованим у соборі св. Софії у Римі, коли буде відновлена незалежність України перевести його у храм св. Юри у Львові і коли буде створений український патріархат, який би об'єднував всіх християн—українців, і відновлені богослужіння у храмі св. Софії в Києві перенести його туди [10].

Екуменізм — праця для єдності церков, була рушійною силою життя Йосифа Сліпого як священика і архієрея. Це окремий етап в еволюції унійної позиції ГКЦ. Він був учнем Шептицького і в питанні екуменізму дотримувався теж його ідей. Адже попри вісімнадцятирічне поневіряння у таборах, фізично виснажений митрополит не здався і прокладав нові шляхи до єдності. Однією із ідей, якою палав митрополит і якій присвятив усе своє життя, було бажання єдності української церкви. Митрополит розробив, а тоді невтомно і послідовно втілював свою унійну програму.

Література:

1. Бистрицька Е. В. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого престолу з Росією та СРСР 1878 — 1964. Монографія // Елла Бистрицька. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. — 416 с.
2. Бойцун Л. Патріарх Йосиф Сліпий як ісповідник ідеї національної церкви // Ідея національної церкви в Україні. — Т., 1996. — С. 10 — 13.
3. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий / Василь Ленчик — Львів: Свічадо, 2004. — 608 с.
4. Любінець І. Кардинал Йосиф Сліпий про релігійні основи національного єднання українців // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні. — К. — 2001. — С.103 — 108.
5. Михайлишин М. М. Блаженніший Йосиф Сліпий та ідея патріархату УГКЦ. — Львів: Свічадо, 2007. — 192 с.
6. Сапеляк А. Українська Церква на Другому Ватиканському Соборі. — Львів: Стрім, 1995. — 216 с.
7. Ходак І. Екуменічна діяльність Андрея Шептицького / І. Ходак // Історія релігій в Україні: наук., щорічник, 2014. — Л.: Логос, 2014. — Кн.1. — С.726-733.
8. Хома І. Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа Сліпого / І. Хома. — Рим : Богословія, 1987. — 64 с.
9. Дацько І. Екуменічна й Еклезіологічна мисль патріарха Йосифа Сліпого [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ecumenicalstudies.org.ua/sites/default/files/docs/Ekklesiologia_Slipoho.pdf
10. Кобрин М.С. Екуменічна позиція УГКЦ: етапи розвитку та сучасні тенденції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P2

1DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gileya_2013_77_76.pdf

11. Околіт Н. Лицар духу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/204/1661.html>

Штука С.В. Аспект екуменізму сквозь призму діяльності Йосифа Сліпого

Анотация. В статье на широком фактологическом материале анализируется исторический портрет патриарха Иосифа Слепого, который с достоинством, вынеся пытки тоталитарного режима, отстаивал и развивал ГКЦ. Митрополит — это пример как можно активной деятельностью провести за собой все мировое украинство. Он поддерживал идею объединения церковей киевской традиции, чтобы таким образом сплотить нацию единой церковью. Идея украинского екуменизма была животворной в период пастырской деятельности Иосифа Слепого.

Ключевые слова: Иосиф Слепой, митрополит, екуменизм, унійное движение, идея екуменизма

Svitlana Shtuka An aspect of ecumenism is through the prism of activity of Yosyf Slipyj

Summary. The article offers the analysis of a historic portrait of patriarch Yosyf Slipyi on widely-spread materials, who suffered cruelty of totalitarian regime with dignity developed the Ukrainian Greek Catholic Church. Yosyf Slipyj is an example of organizing Ukrainians in the whole world and becoming its leader. He supported the concept of consolidation churches of Kyiv tradition for uniting the nation in one church. The notion of Ukrainian ecumenism was life-giving in the period of metropolitan Slipyj's parsonic activity.

Key words: Yosyf Slipyi, metropolitan, ecumenism, ecumenical movement, idea of ecumenism.